

'Vrijheid is gewoon naar school kunnen'

'Vrijheid is dat we nu gewoon over straat kunnen lopen en dat we gewoon buiten kunnen spelen en naar school kunnen gaan'. Dat schreef Sarah van basisschool De Drie Muskietiers in Hulten en we konden het de afgelopen maanden op één van de borden van het bevrijdingslint in onze gemeente lezen. Sarah deed mee aan het scholenproject '75 jaar bevrijding', maar haar woorden zijn nu onbedoeld ook op de coronasituatie toepasbaar. Gelukkig kunnen kinderen en jongeren weer (gedeeltelijk) naar school, maar wekenlang konden ze dat niet. 'Ongekend', 'uniek' hoor je politici, deskundigen, media nogal eens zeggen. Toch gebeurde het vaker in de geschiedenis, ook in Gilze, Rijen, Hulten en Molenschot.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog bijvoorbeeld, waar Sarah naar verwijst, hadden de scholen het niet gemakkelijk. In de hele gemeente sloten de Duitsers van tijd tot tijd schoolgebouwen om soldaten in onder te brengen en materialen in op te slaan. Of de klassen liepen bij bombardementen de nodige schade op. Als ze al naar school konden, kregen de leerlingen vaak op allerlei andere plekken les: van leerlooierij tot sacristiezolder en van toneelkamer tot huiskamer. De school van Sarah in Hulten bijvoorbeeld kreeg in 1944 de Duitsers over de vloer. De kinderen volgden aan de overkant les, in de kamer van bakker Elias. De ene dag de meisjes, de andere dag de jongens.

Aerosolen buitelen over elkaar heen

In de tijd van Meester Schrauwen (ja, die van die straat in Gilze) gingen veel kinderen sowieso niet het hele jaar door naar school. Want in de zomermaanden moesten ze helpen bij het oogsten. Pas in 1900 kwam daar met de leerplichtwet verandering in. Schrauwen was van 1816 tot 1875 (58 jaar!) schoolmeester in Gilze. In zijn tijd konden veel mensen niet lezen en schrijven. Het gemeentebestuur noemde hem na een jaar al *'den verdienstelijken onderwijzer'*, die met zijn *'kunde en onafgebroken ijver'* het lage niveau van de school had opgehaald. Alle leerlingen zaten toen nog in één grote ruimte; in de winter soms wel met tweehonderd (!). De beste leerlingen assisteerden bij de lessen.

'Den verdienstelijke onderwijzer'
Gregorius Schrauwen

Vijf jaar na zijn komst, in 1821, kreeg Gilze een nieuw schoolgebouw met drie lokalen. Meester Schrauwen schreef: *'Welk een geluk voor Gilzes jeugd in een gebouw zo doelmatig ingerigt en zo heilzaam voor de gezondheid, onderwijs te mogen ontvangen'*. Dat laatste is nog maar de vraag. Want in de wintermaanden zaten nog steeds zo'n tweehonderd kinderen in een ruimte van 9,50 bij 5,50 meter. De aerosolen moeten over elkaar heen hebben gebuiteld. En schrijven en rekenen deden ze met griffel en lei, die ze schoonmaakten met tuf (speeksel) en afboenden met zakdoek of mouw. De schoolinspectie schreef hierover in haar verslag van 1910: *'De ouderwetsche wijze van poetsen der leien maakt gaandweg plaats voor een minder onsmakelijk en minder anti-hygiënische.'* Hij bedoelde het sponsendoosje, een rond blikken doosje met daarin een vochtig sponsje.

Dat blikje kon niet voorkomen dat in 1935 een griepgolf stevig toesloeg en de school dichtging. Het Dagblad van Noord-Brabant meldde op 29 maart onder het kopje Gilze: *'Gelukkig neemt het aantal griepgevallen, dat een poosje geleden heel groot was in ons dorp, vooral onder de schoolkinderen, sterk af. Van de 280 kinderen die aangetast waren, is er nog slechts een honderdtal ziek. Maandag zijn daarom de scholen wederom geopend'*.

Van ruimtegebrek tot leerlingentekort

Ruimtegebrek was ook wel eens de oorzaak van schoolverzuim. Toen in september 1962 kleuterschool De Ark aan de Ruysdaelstraat in Rijen geopend werd, kopte Dagblad De Stem: 'Kleuteronderwijs Rijen uit de nijpende nood'. Honderdveertig kinderen kregen nu de kans om naar de kleuterschool te gaan.

Het andere uiterste – leerlingentekort – deed zich ook voor. In 1972 moesten negen Hultense kleuters afscheid nemen van hun juffrouw Ria (Jacobs), omdat hun school al een aantal jaren onder het minimum aantal leerlingen zat. De kleuterschool ging dicht (tot 1983) en een deel van hen ging voortaan dagelijks per taxi naar de kleuterschool in Gilze. Een luxe oplossing als je bedenkt dat kinderen uit Rijen, Molenschot en Hulten ooit naar Gilze kwamen lopen, omdat er in hun dorpen tot respectievelijk 1522, 1883 en 1914 geen school was.

HOOFDONDERWIJZER.

Zij die behalve den rang van Hoofdonderwijzer bevoegd zijn de Fransche taal te onderwijzen, éenig onderrigt kunnen geven in het regtlijuig teekenen, (terwijl eenige muzikale kennis tot aanbeveling zoude strekken) dingen willen naar de te vervullen betrekking van **Hoofdonderwijzer** in de openbare School te *Gilze*, waarvan het inkomen, behalve vrije woning met tuin, ruim **f 900** zal bedragen, adresseren zich vóór den 1 *September* 1875, aan den Burgemeester der Gemeente *Gilze en Rijen*.

19/20

HULPONDERWIJZER.

In de openbare School te *Rijen*; die betrekking vacant zijde worden ook ter vervulling daarvan, tegen eene jaarwedde van **f 350** aan het adres als boven, sollicitanten opgeroepen.

Toen meester Schrauwen in 1875 op 79-jarige leeftijd overleed had Gilze na 58 jaar een nieuwe hoofdonderwijzer nodig. Advertentie in de Tilburgsche Courant van 25 juli 1875 (Delpher.nl)

Uit protest niet naar school

En dan hadden we in 1974 nog de Rijense schoolstrijd, waardoor drie kinderen de eerste maanden van het schooljaar thuis zaten. Een protestactie van de ouders, die woedend waren over een herindeling. Vrijheid van schoolkeuze was er nog niet bij en toen Rijen-West bleef uitbreiden, bepaalde het schoolbestuur dat enkele kinderen uit dat deel van Rijen in Rijen-Oost naar school moesten. Dat betekende ook dat ze de drukke spoorlijn moesten oversteken. Artikelen in de krant, protesten van het oudercomité, bemiddeling door burgemeester Ballings, het haalde allemaal niets uit. De Bernadetteschool moest van het bestuur de eerste schooldag de betreffende kinderen weigeren; uit voorzorg stond de politie op de achtergrond. Na de oprichting van een actiegroep, spandoeken en vierhonderd handtekeningen, kwam er eind oktober een eind aan het conflict. De kinderen mochten toch naar de Bernadetteschool en ook het hoofd van de school keerde terug nadat hij door het bestuur tijdelijk op non-actief was gesteld. Vanaf 1975 konden Rijense kinderen voortaan naar de dichtstbijzijnde school; per 1 augustus 1989 kwam er vrijheid van schoolkeuze.

Tegenstrijdig

Op griffel en lei volgden kroontjespen en inktpot, balpen en krijtbord en intussen zijn we bij computer en smartboard aanbeland. Gelukkig maar, want het digitaal thuisonderwijs is de afgelopen maanden voor leerlingen en leerkrachten de redding geweest. En daar borduren ze in hun oude

vertrouwde schoollokaal nu weer op voort. Gewoon naar school gaan, dat betekent vrijheid, vindt ook Sarah. Al klinkt het toch nog wat tegenstrijdig, je vrij voelen als je naar school gaat....

Tekst: Mariëlle van Hezewijk; Fotoredactie: Piet Weterings

Bronnen: bevrijdingslint.nl; delpher.nl; tijdmachinegilzerijen.nl; www.heemkringmolenheide.nl;

Kwartaalblad De Mulder; Archief Heemkring Molenheide

Leerlingen van de school in Hulthen in 1952